

Европа и съдебната власт в България

След дълго търсене в книгите по европейско право, обогатявайки моята юридическа култура, открих, че през 1992 година България ратифицира Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи като част от вътрешния си закон. Тя е приета в Рим на 4 ноември 1950 година непосредствено след разрушителната Втора световна война. Двама диктатори - Сталин и Хитлер, по различен начин, но с еднакво тежки последствия, прегазват принципите на правовата държава и игнорират върховенството на закона в управлението си. Вземайки предвид случилото се във войната, както и налагането на режима, сходен с националсоциализма, а именно тоталитарният режим, който СССР въвежда за цяла Източна Европа след края на Втората световна война, достигайки до Източна Германия, в частност Берлинската стена, Европейските общности (ЕО) създават конвенцията, която има за цел да възвърне мира в целия свят и основните свободи, описани в нея, да могат по-ефикасно да бъдат осъществени, от една страна, по пътя на действената политическа демокрация, а от друга, чрез общо разбиране и спазване на правата на човека.

Структурата на Конвенцията може да се разглежда като своеобразна отделна инстанция, предлагаща на Високодоговарящите се страни да я използват след изчерпване на всички вътрешноправни инстанции. Както член 1 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи гласи – „Високодоговарящите страни осигуряват на всяко лице под тяхна юрисдикция правата и свободите, определени в Част I от тази Конвенция.“ Едни от най-ключовите и най-важните права и свободи, засегнати в този документ, са именно – забрана на дискриминацията, свободното изразяване на лично мнение, право на ефективни правни средства на защита. Но заговаряйки за Европейската конвенция, естествено човек се досеща, че тя трябва да се защитава и да се прилага някъде, а къде ще е това „някъде“ освен при Европейския съд по правата на човека. Важно е да се спомене, че юрисдикцията на този съд обхваща всички въпроси, засягащи тълкуването и прилагането на Конвенцията и на протоколите към нея. Правейки препратка към член 33 и 34, които обобщават какви точно искове могат да се разглеждат в Европейския съд, разбирам, че българският гражданин след приемането като законова норма, отделна от вътрешната законова уредба, конвенция, има право на обжалване по индивидуални дела по смисъла на член 34 от нея пред Европейския съд по правата на човека.

Чл.34 „Съдът може да бъде сезиран от всяко лице, неправителствена организация или група от лица, които твърдят, че са жертва на нарушение от страна на някоя от Високодоговарящите се страни, на правата, провъзгласени

в Конвенцията или в протоколите към нея. Високодоговарящите се страни са длъжни да не създават по никакъв начин пречки за ефективното упражняване на това право.“

Иначе казано, България, в частност нейният народ, получава по някакъв начин опора, когато в съдебен процес има случай на противоречие с положените в Европейската конвенция норми. Това обаче може да стане, когато всички вътрешноправни средства за защита са изчерпани според чл. 35. Ако Европейският съд вземе решение, различно от националната инстанция, има право да постанови предоставянето на справедливо обезщетение, дори и в случаи, когато Високодоговарящата се страна допуска само частично такова според член 41.

Какво постигна България в рамките на ратификацията на тази Конвенция през 1992 година и в рамките на влизането ѝ в Европейския съюз? Отговорът не би трябвало да се свежда до крайности – от сорта, „нищо не постигна“ или „това е най-доброто нещо, което държавата е правила“. Напротив, всеки акт според мен трябва да се преценява според позитивите и негативите, които той носи. Установих, че ако в началото позоваването на Конвенцията е било рядко и прилагането ѝ от правораздавателни органи на България е било плахо, то към настоящия момент тя ежедневно присъства в пледоариите на спорещите и все по-често нейни разпоредби се обсъждат в съдебните решения. Нейното приложение е повод не само за положителни промени в съдебната практика по много въпроси, засягащи регламентиранията в Конвенцията права и свободи, но и повод за множество законодателни промени. В действащите процесуални закони (ГПК и АПК) вече съществува ефективен механизъм за съобразяване и прилагане на решенията на ЕСПЧ чрез института на отмяната на влязло в сила съдебно решение след произнасяне на конкретни дела срещу България.

Всички тези примери показват, че приложението на ЕКПЧ, която наистина е едно от най-значимите постижения на европейската правна мисъл, е повлияло и продължава да влияе на правоприлагането в България – както преди, така и след членството ѝ в ЕС.

Но защо днес обществото ни няма усещането за справедливост и все се говори за съдебна реформа, която така и не се случва? Очевидно българската съдебна система не работи както трябва. Европейските доклади, които всяка година от 2007-ма насам се изготвят, показват недвусмислено, че въпреки стъпките напред, правораздаването в България продължава да не покрива напълно критериите за наистина демократична и правова държава. От една страна хората имат възможността да се жалват пред Европейския съд, но от друга, когато вътрешноправната ни система не функционира като независима съдебна власт, народът няма как да бъде удовлетворен. Кои са пречките?

Недостатъчно добра организация, некомпетентност, корупция? Как може пробемът да се реши?

Днес аз не знам кои са нужните механизми и действия този процес да бъде осъществен и да премахне чувството у българския гражданин, че законът не се прилага еднакво спрямо всеки. Считам обаче, че важна стъпка към познанието как да се спазва принципът на върховенството на правото представлява образованието на младите хора. Ако ние познаваме европейския правопорядък и механизма на функциониране на правните системи в други европейски държави членки, ще можем да решим кое е добро за България. В противен случай ниската правна култура води и до липса на качествена позиция върху случващото се в страната. С оглед моите наблюдения върху заобикалящата ме среда – например в училище, мога да направя заключение наистина, че младите хора имат бегла представа за това какви права и задължения имат като граждани на правова държава. Едните са отчаяни... другите се отнасят с пренебрежение към съдебната система и си казват – „то има хора за това“. Да, така е - има хора за това, но преди всичко демократично мислещият човек трябва да притежава правни знания и активна гражданска позиция, за да бъде достоен гражданин на България, чието място е в Европа. Обвинявайки учениците, е важно да спомена, че не само те не знаят своите права, но и една голяма част от възрастните говорят куп неистини и формулират несъответстващи с техните права становища.

Нека завърша с един цитат на Цицерон.

„Няма нищо по-мъчително от оскърбяване на човешкото достойнство, няма по-унизително робство. Човешкото достойнство и свободата са ни свойствени. Трябва да ги пазим или да умрем с достойнство.“

Очевидно е коя алтернатива ние сме избрали като държава, ратифицирала ЕСПЧ. Да браниш великите достижения на демокрацията, извоювани с много усилия и жертви през изминалите столетия, е благородна служба. Тя се изпълнява с честност, просветеност и родолюбие, както и с увереност, че наистина „Правото е изкуство за доброто и справедливото!“ (IUS EST ARS BONI ET AEQUI)